

Vývoj krajiny v obrazech

RNDr. Tomáš Kučera, PhD.

Přírodovědecká fakulta JU

České Budějovice

<http://kbe.prf.jcu.cz/KBE954>

Chronologie

14. století

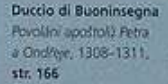
- Od roku 1300** Italské městské státy soupejí o kulturní prvenství. Vznikají tak dvorská prostředí vysoké kulturní úrovně, jež bohatě podporují umění.
- 1304–1374** Život Francesca Petrarky, prvního italského humanisty, jenž se zasloužil o oživení zájmu o klasickou učinnost.
- kol. 1307–1321** Dante Alighieri píše svou epickou skladbu, později nazvanou *Božská komedie*.
- 1309–1377** Do papežského sídla v Avignonu se sjíždějí umělci, jejichž zásluhou se italské malířské umění rozšiřuje dále na sever. Začíná stoletá válka mezi Anglií a Francií. Dochází tak k významnému oslabení uměleckých kontaktů Anglie s kontinentem.
- 1347–1351** První velká morová epidemie vyhlazuje čtvrtinu evropské populace.
- 1387–1400** Angličan Geoffrey Chaucer píše *Canterburské povídky*.

15. století

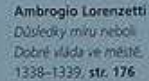
- 1435** Italský architekt a teoretik umění Leon Battista Alberti píše spis *O malířství*, první uměnovědné pojednání renesance.
- kol. 1450** Němec Johannes Gutenberg vynalézá knihtisk.
- 1453** Pád Konstantinopole zahajuje 150 let bojů mezi západní Evropou a otomanským císařstvem.
- 1469–1536** Život Erasma Rotterdamského, největšího zaalpského renesančního humanisty.
- 1478–1492** Florencií vládne Lorenzo Medicejský, mecenáš Botticelliův, Leonardův a Michelangelův.
- 1492** Kryštof Kolumbus připlouvá do Ameriky.

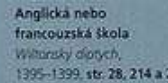
Giotto
Kaple Scrovegni,
kol. 1305, str. 24 a 43

Duccio di Buoninsegna
Povolání apoštolů Petra a Ondřeje, 1308–1311,
str. 166

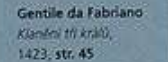
Ambrogio Lorenzetti
Důsledky míru neboli
Dobrá vláda ve městě,
1338–1339, str. 176

Anglická nebo
francouzská škola
Wiltanský diptych,
1395–1399, str. 28, 214 a 254

Masaccio
Vyhánění z ráje,
kol. 1427, str. 31

Gentile da Fabriano
Klanění tří králů,
1423, str. 45

Jan van Eyck
Giovanni Arnolfini s manželkou,
1434, str. 146

Sandro Botticelli
Primavera, cca. 1481,
str. 72

GOTIKA

POČÁTKY GOTIKY

PROTORENESANCE

Ambrogio Lorenzetti 1340

Objev perspektivy

Paul a Jean z Limburka

van Eyck - olejové barvy

Konrád Witz

Historická radnice Palazzo Pubblico, Siena, Toskánsko

Česká krajina?

- Bohuslav Balbín 1679:
Krásy a bohatství české země
- Krajina – krajinomalba:
V. Hollar, K. Škréta:
krajina jako kulisa
- Fotografie (přelom 19.-
20. století)
- Mapy a letecké snímky

Mapa Čech v podobě růže, Kristián Vetter, 1668

Příroda a/nebo krajina?

Jan Jakub Hartmann: Skalnatá krajina s
chýší 17./18. stol.
a syn František Antonín

Václav Vavřinec Reiner
- Barokní krajiny

Norbert Grund

František Xaver Procházka
- iluze, rokoko

Karel Postl – romantik
1806-1818 – krajinářská škola při pražské
akademii

1835 oživil Antonín Mánes

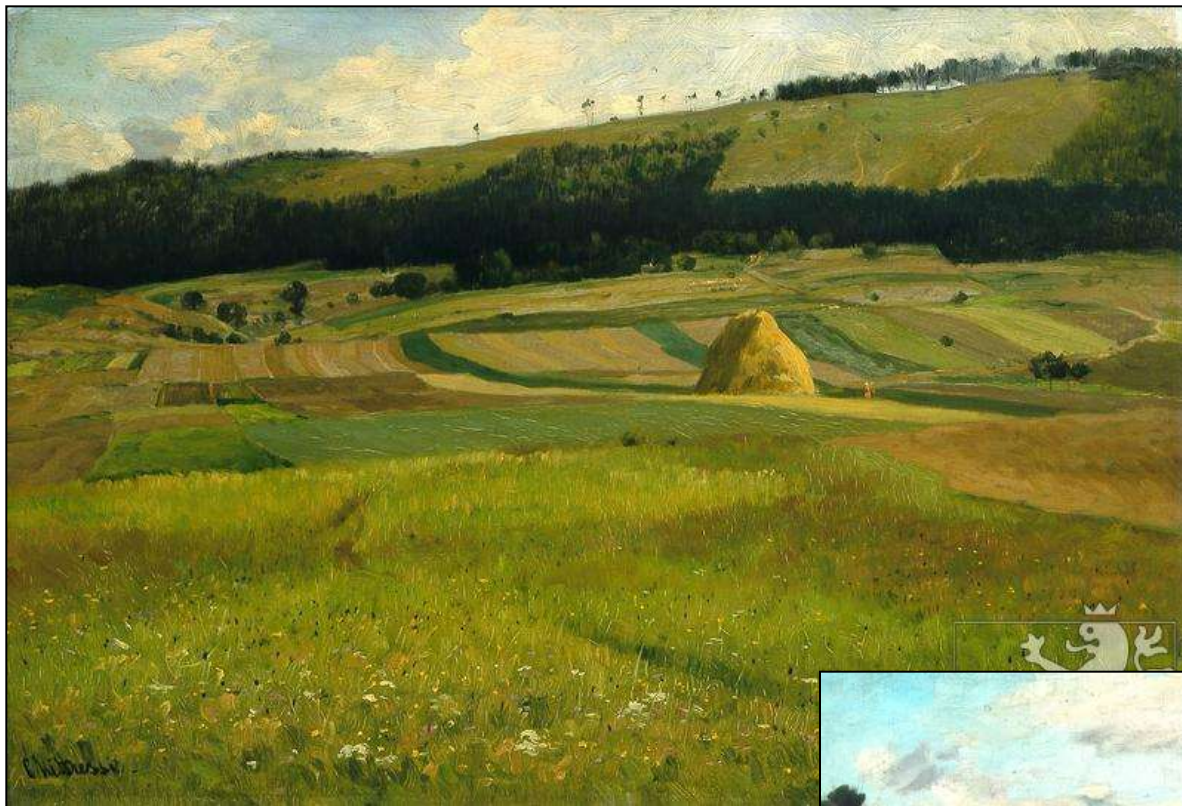
- Hrady
- Aleje

B. Havránek: Podzimní krajina, Krajina u Mělníka, 1868 (Fridrich Hawranek)
Žák Mánese, Haushofera (mnichovská škola, alpské motivy): mj. A. Bubák, H. Ullik, A. Kosárek, **J. Mařák**

Škola J. Navrátila, kvaš, dekoratérský styl, alpské motivy, od romantismu k realismu

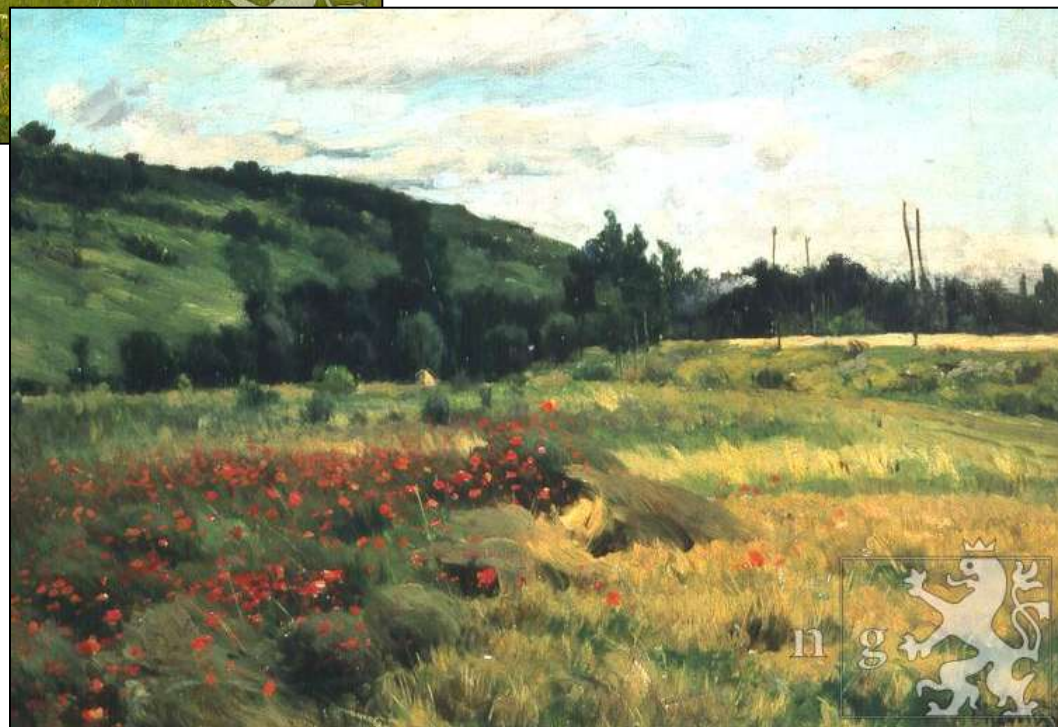
Adolf Kosárek

Antonín Chittussi
1887 Krajina z poříčí
Chrudimky

Chittussi 1884-5: Na dráze
Orleánské

Fontainebleau: 1847 Th.
Rousseau zakládá
barbisonskou krajinářskou
školu

Mařákova škola: Kaván,
Slavíček, Dvořák, Pečinka,
Lebeda, Kalvoda, Panuška, Lolek,
Havelka, Ullmann, Bubeníček,
Radimský - impresionismus

Jaroslav Panuška
Jihočeská krajina

Jakub Schikaneder

Má česká krajina paměť'?

Chittussi 1885 Fontainebleau

Novodobá historie: povodňová paměť

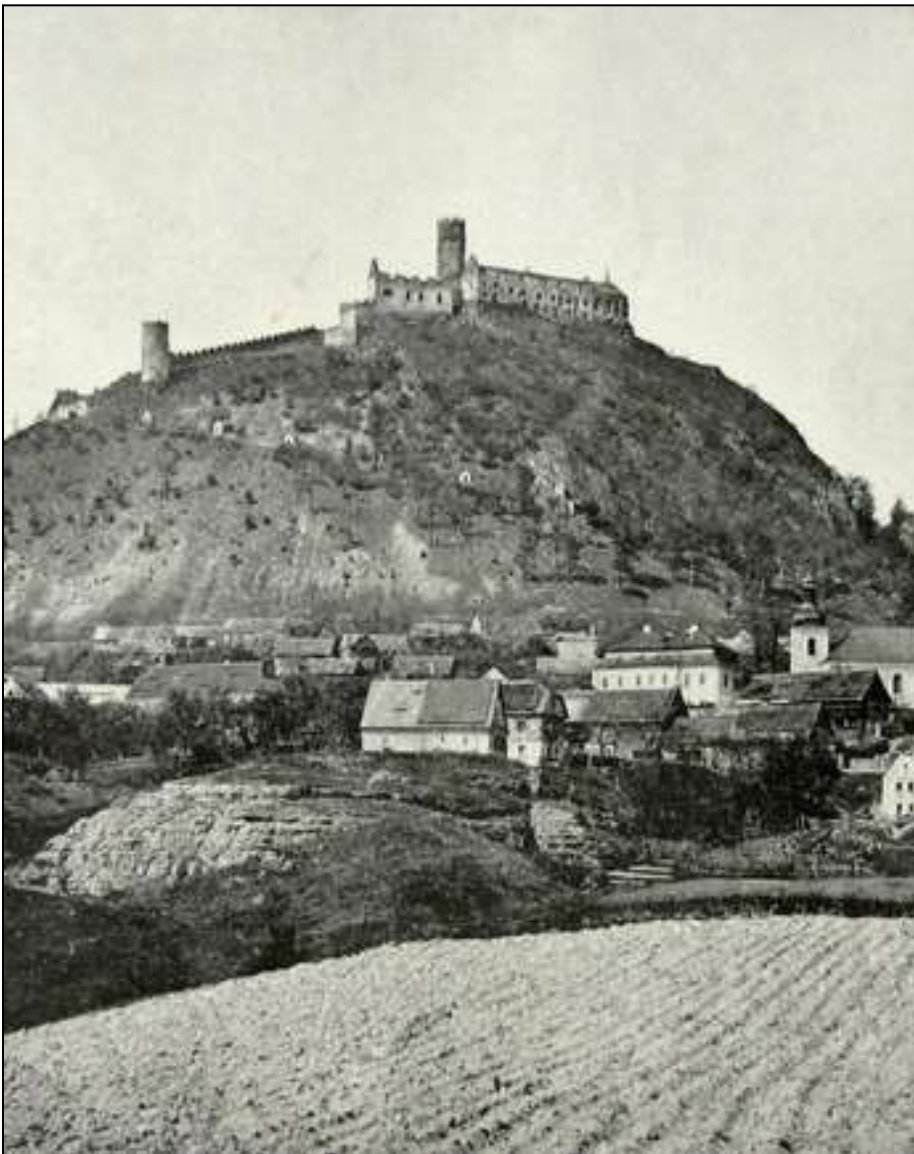
Letem českým světem 1898/1998

Potštejn

Bezděz u Bělé n. Labem

Orlík nad Vltavou

Žebrák a Točnick

Josef Sudek: Nový Most.

Repro: [nakladatelství Kant](#); zdroj: Anna Fárová

Josef Sudek: Od Komořan ke Quidu.

Repro: nakladatelství Kant; zdroj: Anna Fárová

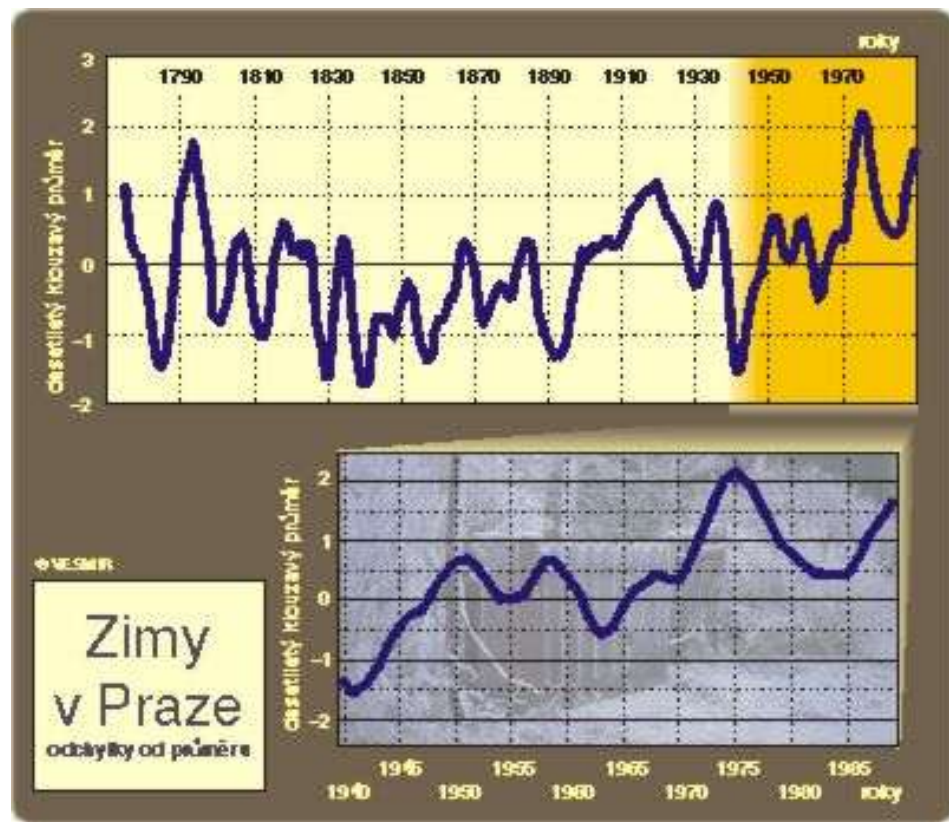
Josef Sudek: Stromy - svědci.

<http://ekolist.cz/cz/kultura/clanky/smutny-sudek>

Oblečení – počasí, klima

Dostatečně zamrzlá Vltava byla skvělým mostem i komunikací, jež zkracovala vzdálenost, autor snímku není znám Reprodukce z knihy Pavla Scheuflera: Fotografické album Čech 1839–1914, Odeon, Praha 1989

Stará mapová díla

www.mapy.cz – mapa 2. vojenského mapování (1836-1852),
měřítko 1: 28 800

Mapy staré (Müllerova, vojenské mapování, atd.)

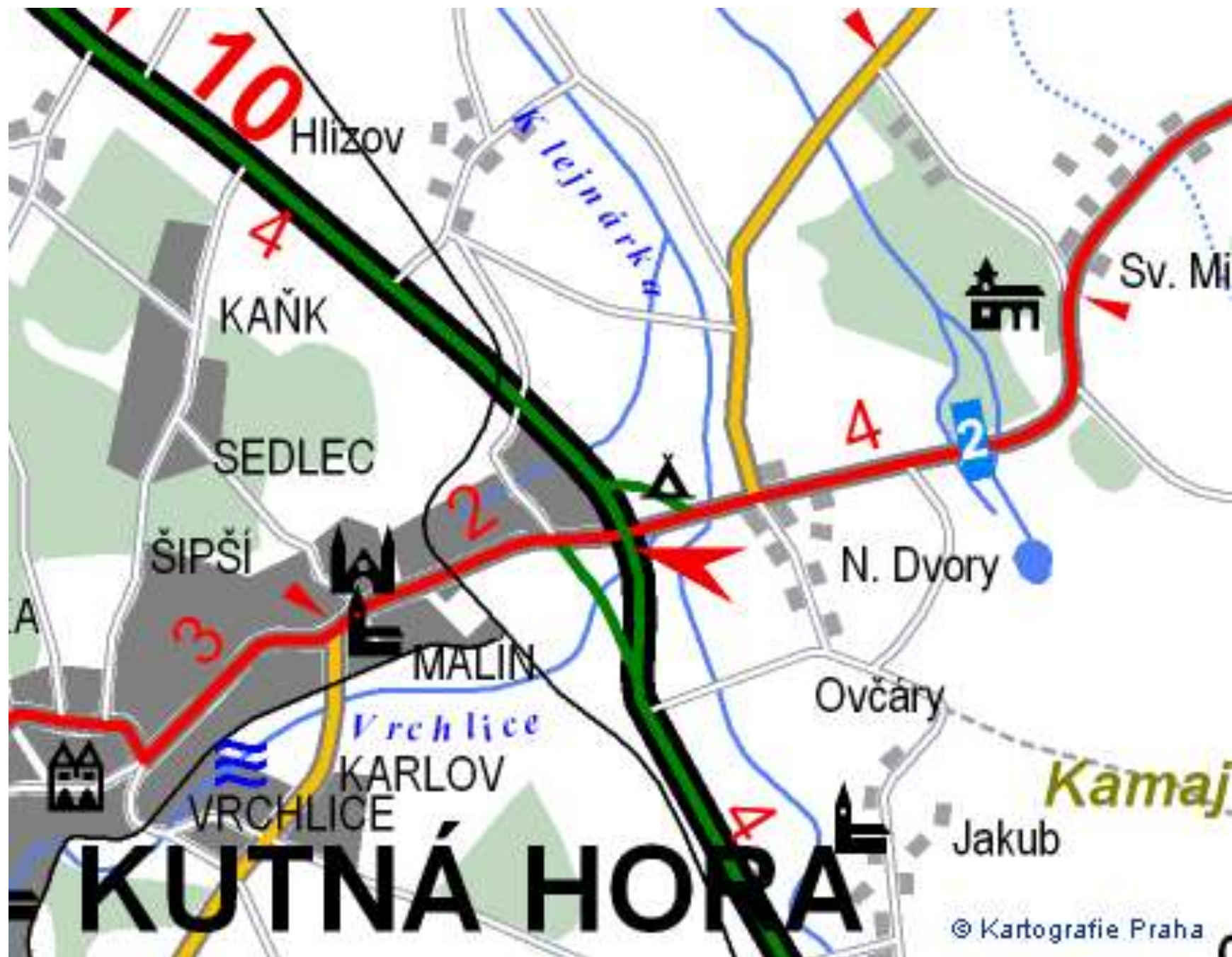
<http://www.oahshb.cz/staremapy/index.htm>

<http://mapy.vugtk.cz>

<http://oldmaps.geolab.cz/>

Kompletní letecká mapa ČR pořizená v letech 1952 - 1956

<http://kontaminace.cenia.cz/>

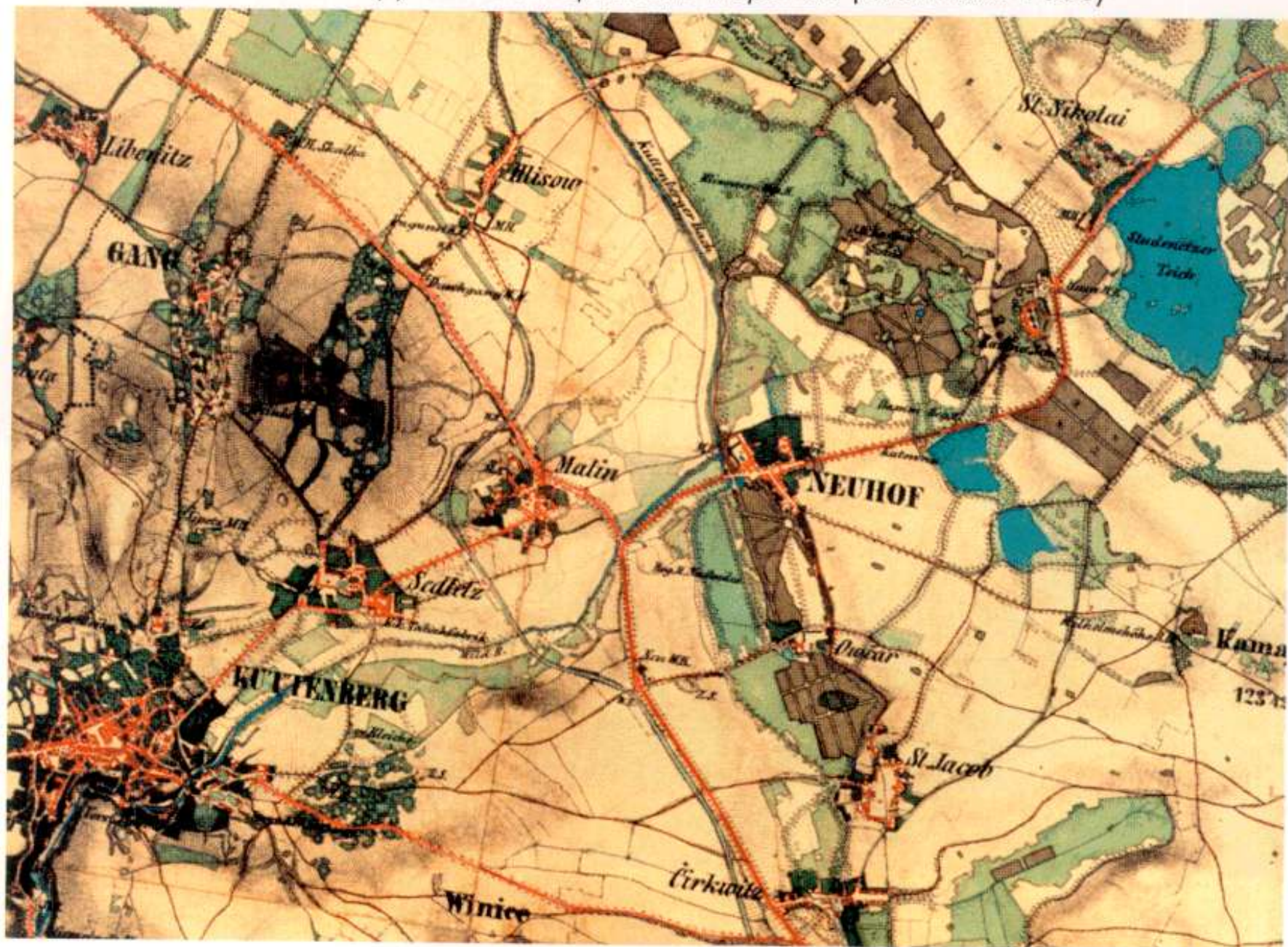
Müllerova mapa Čech 1720

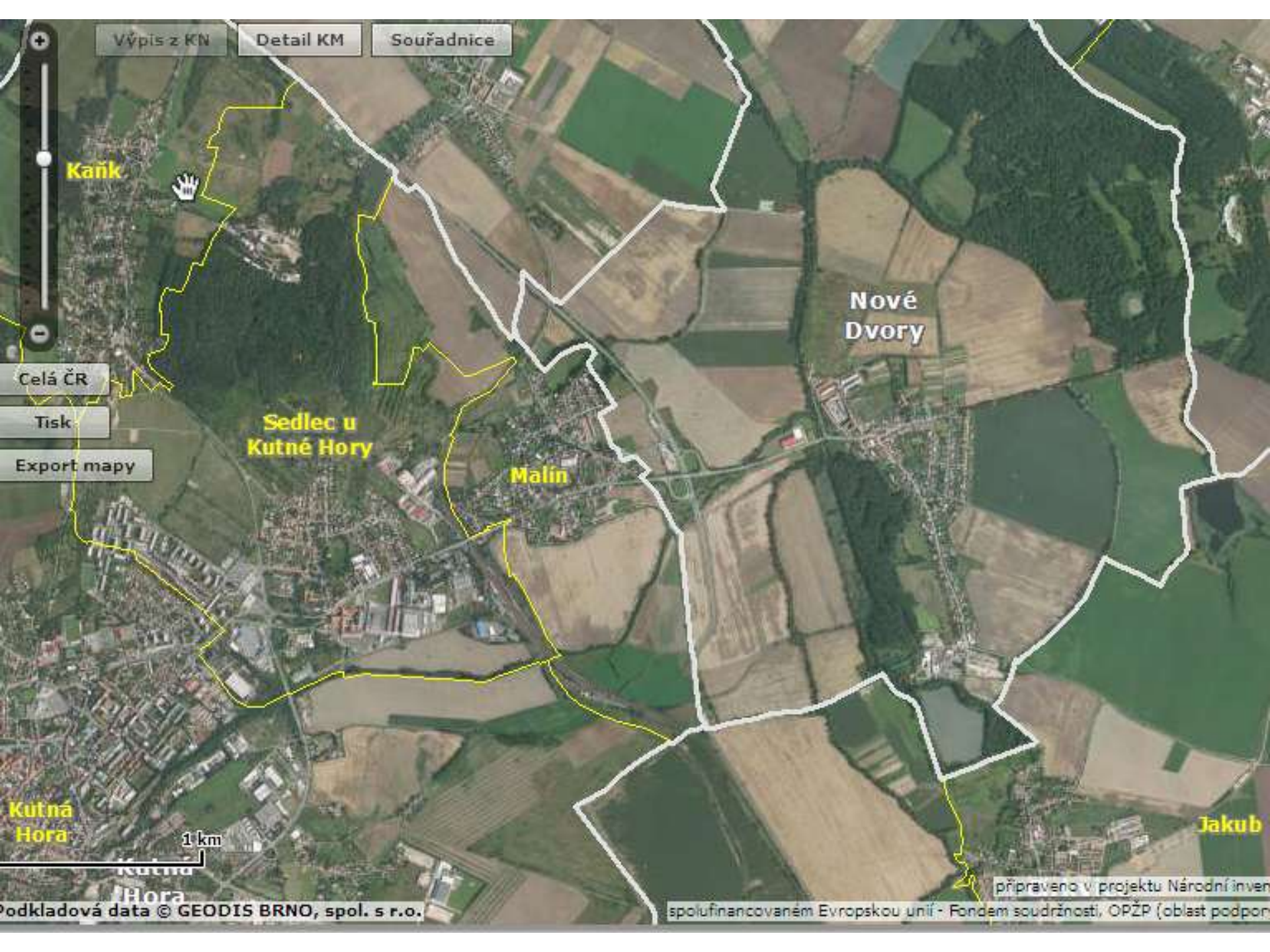
Obrázek 1 : Ukázka mapy prvního vojenského mapování (kolem roku 1780)

Obrázek II : Ukázka mapy druhého vojenského mapování (kolem roku 1850)

Výpis z KN

Detail KM

Souřadnice

Kaňk

Nové
Dvory

Sedlec u
Kutné Hory

Malín

Jakub

Kutná
Hora

1 km

Podkladová data © GEODIS BRNO, spol. s r.o.

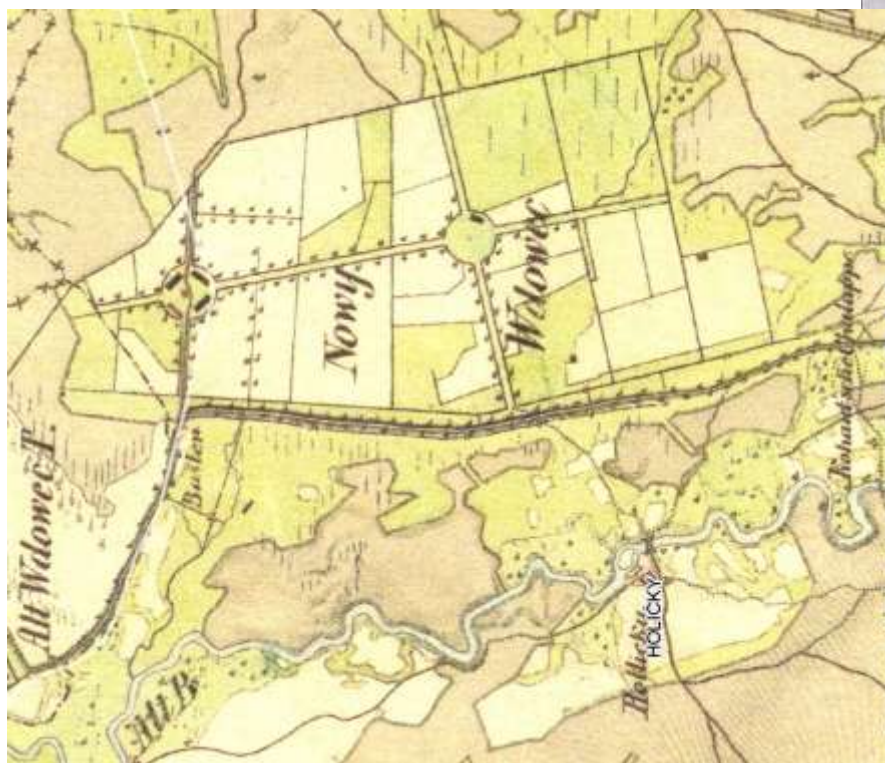
připraveno v projektu Národní inventury a mapování památek přírodního a kulturního dědictví, spolufinancovaném Evropskou unií - Fondem soudržnosti, OPŽP (oblast podpory rozvoje venkova)

Obrázek III : Družicový snímek oblasti Kutnohorska: 1 - Kutná Hora, 2 - Nové Dvory

Obr. č. 83: Mapa rybníční soustavy na třeboňském panství z roku 1779. Rukopisná kolorovaná mapa, bez názvu, fecit J. J. Pachmann Vienn May 1779. Bez měřítka, 920 x 740 mm, zmenšeno. SOA v Třeboni, sign. IA No 1b. Na mapě jsou znázorněna pole, louky, lesy, pastviny, sídla formou půdorysů. Názvosloví německé, latinská legenda s 68 jmény rybníků (Romžberk s č. 1). Barevná reprodukce in: Kalný, A. (1989), mapa č. 32.

Plán zrušeného rybníka Nový vdovec na zač. 19. stol., (Jan Vitman působil 1826-1840).
 => Modernizace zemědělství (cukrovka) a pokles odbytu
 Obnovil je V. Horák v 2. pol. 19. stol, po obnově dva rybníky (NV a Ženich)

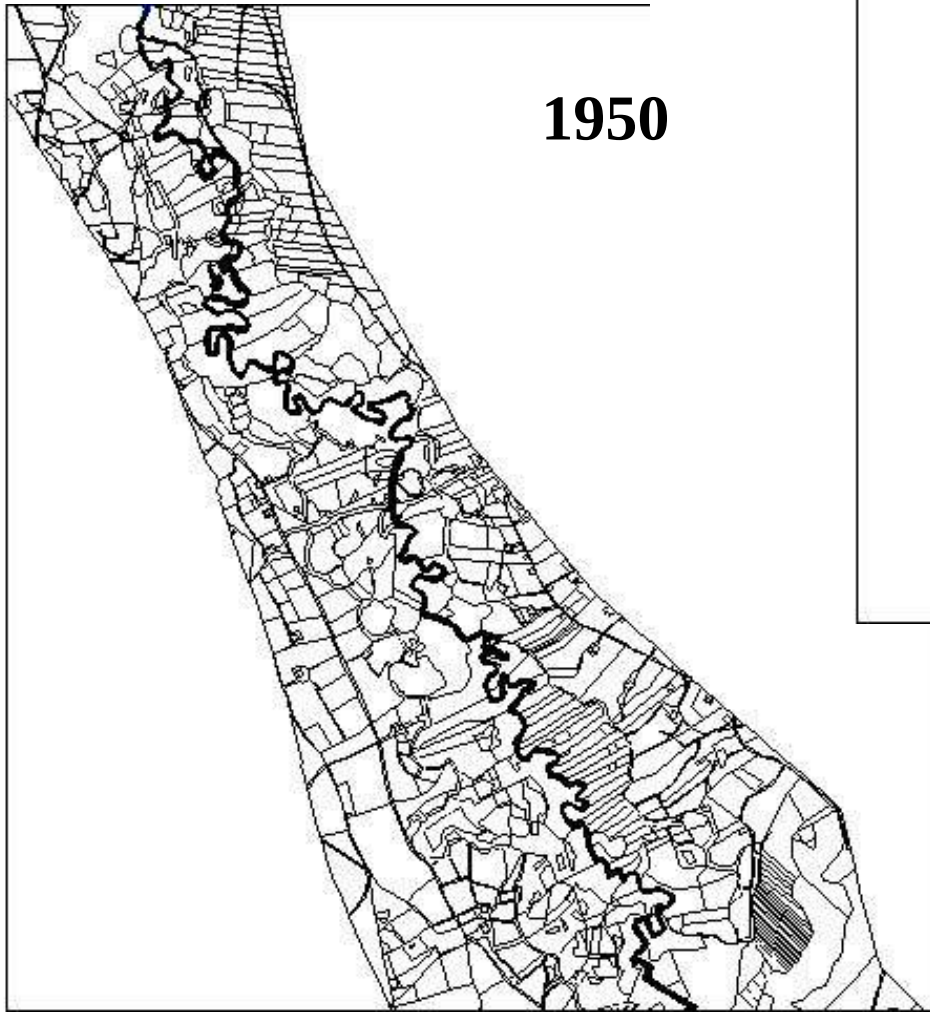
? *Butomus umbellatus*

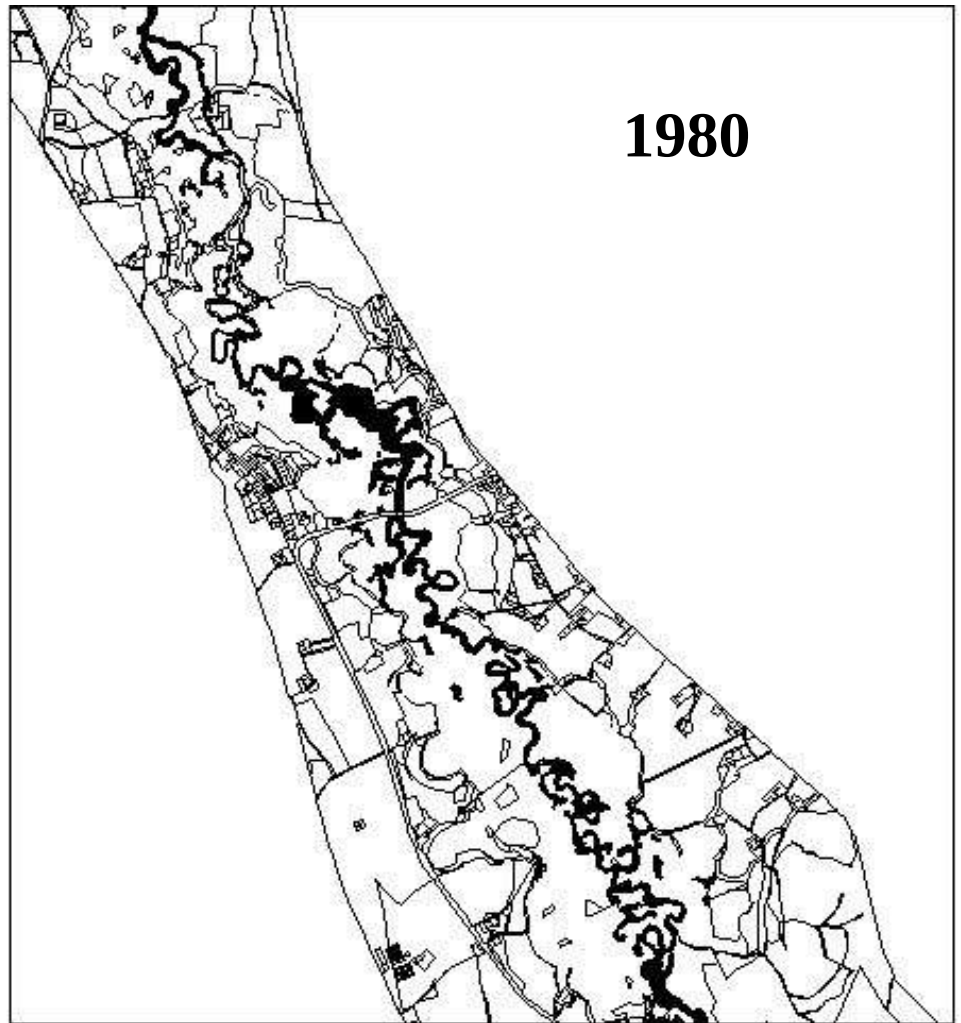
Rybník Tisý, Václav Jansa, 1896

Vývoj land-use: parcelace

1950

1980

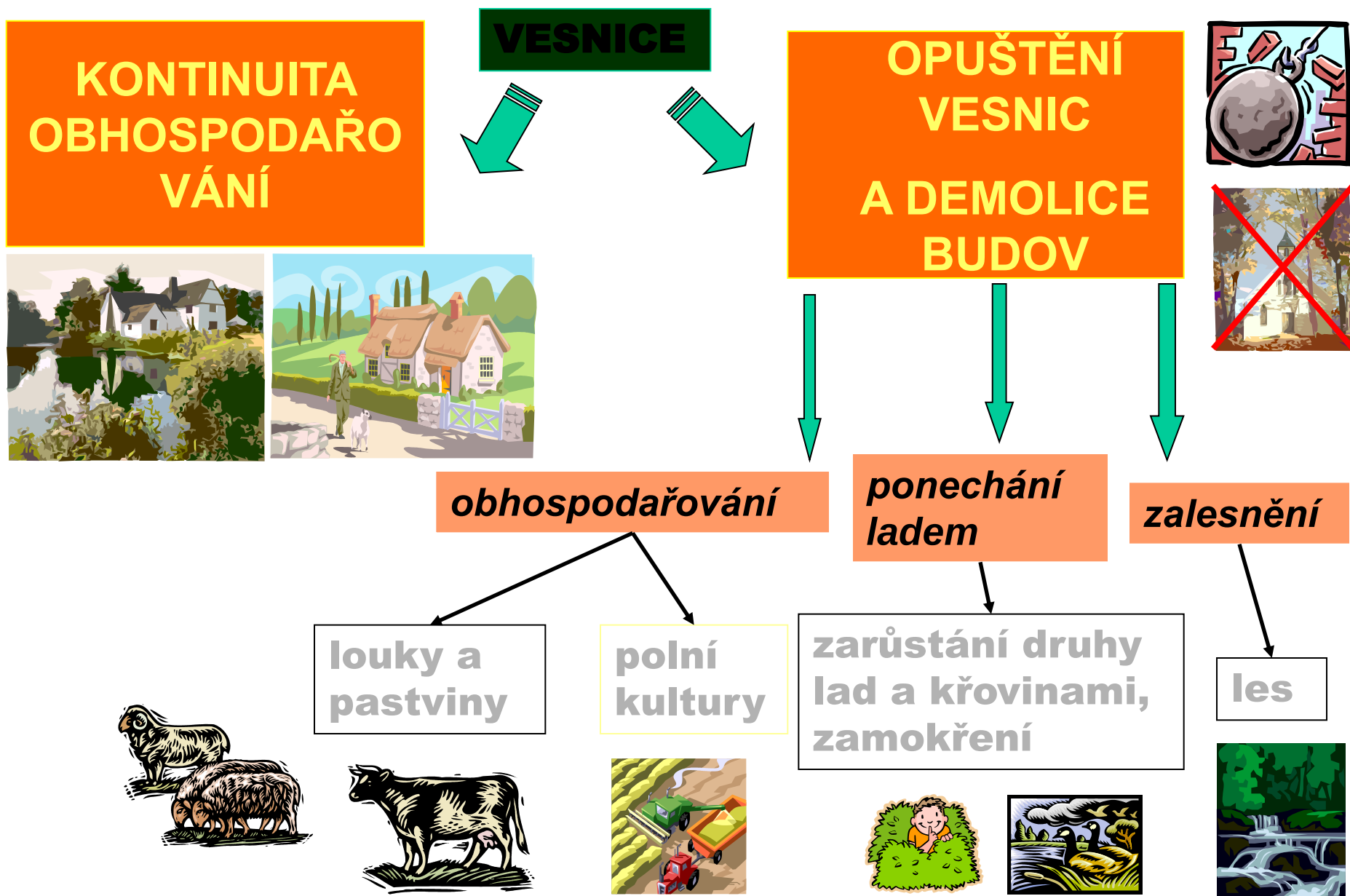
Česká krajina od uklizenosti k vyklizenosti a zpustnutí

Pohraničí: novodobá divočina

Schéma vývoje obcí po 2. sv.v. v pohraničí

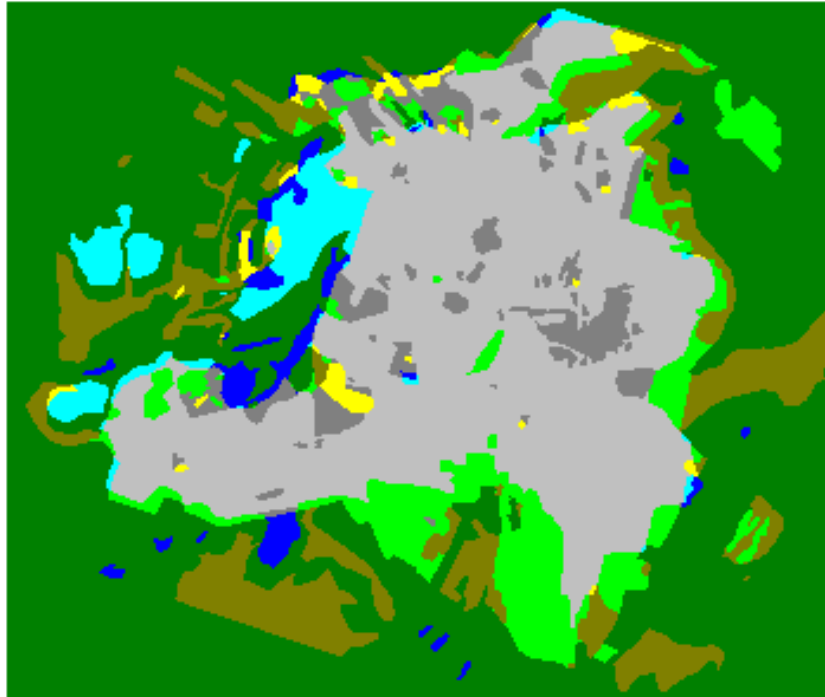

1947

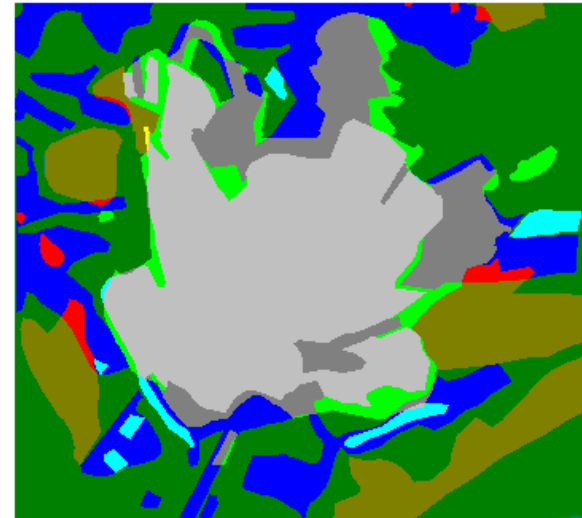

1987

Pleš

Závist

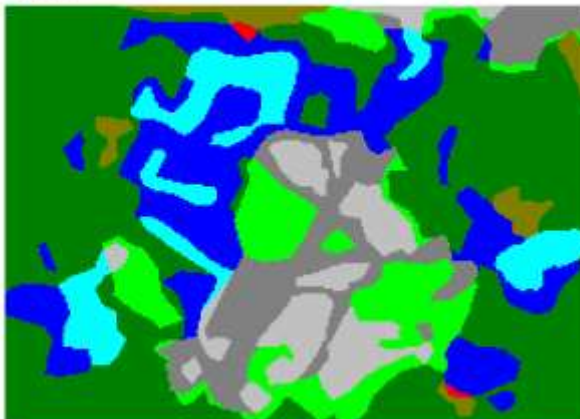

II

Hraničná

III

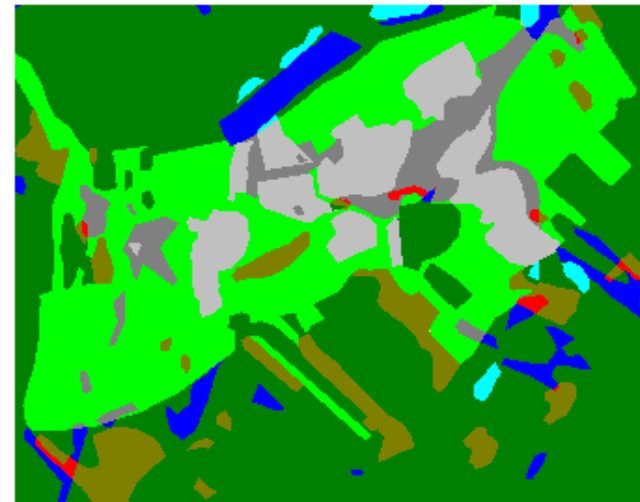
Záseky

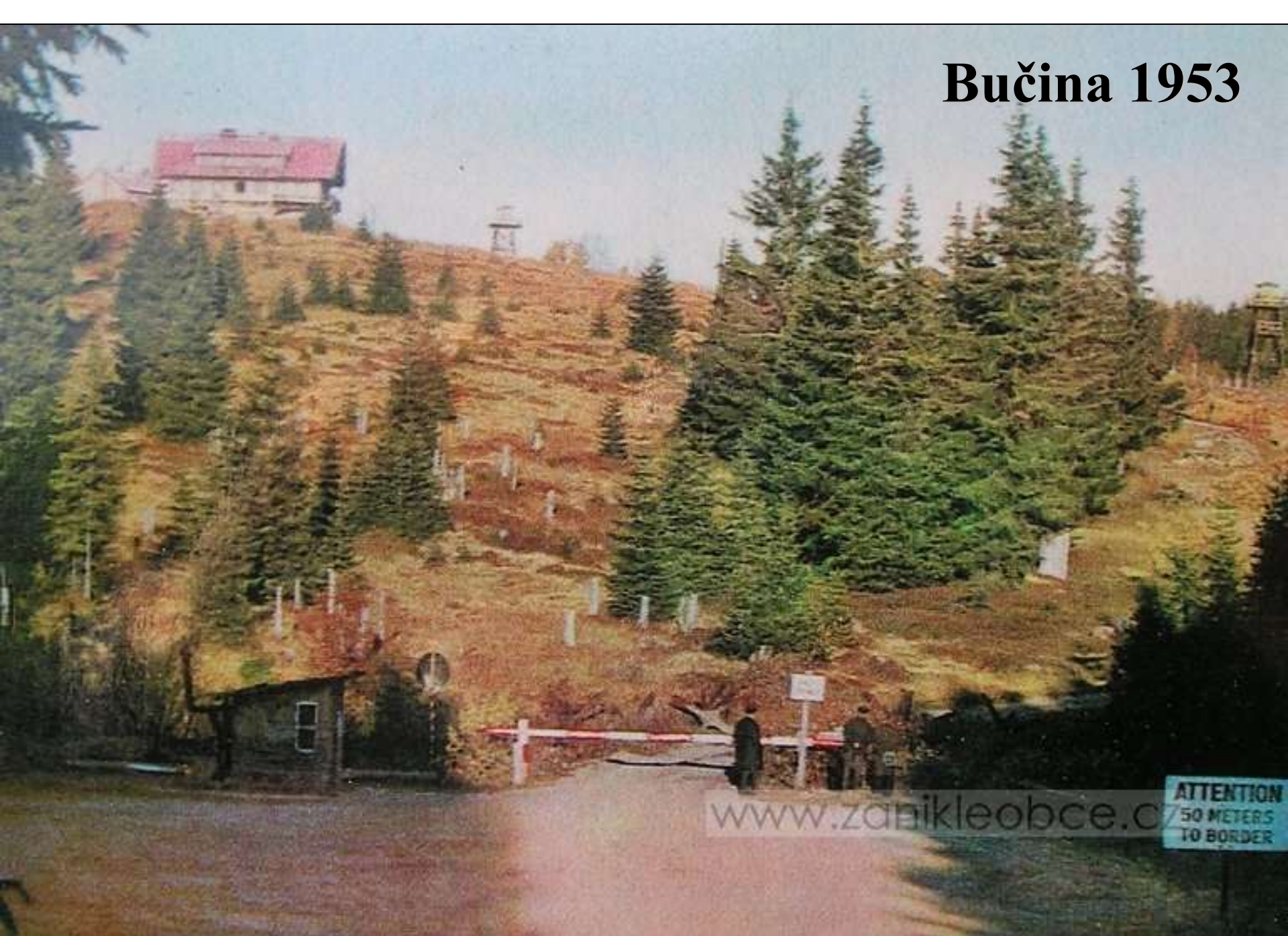
IV

LEGEND:

G→G	
G→I	
G→F	
I→G	
I→I	
I→F	
F→G	
F→I	
F→F	

Bučina 1953

Letecké snímky černobílé

Historický LS (zde 1938) umožňuje posoudit „výchozí“ (historický) stav krajiny v porovnání se stavem současným, a to zejména:

- **změny využití pozemků:** les (možno rozlišit podrobněji – viz výše a níže) – zemědělská půda (např. sady, zahrady, orná půda, louky a pastviny, ...) – urbanizované plochy (obytná zástavba, průmyslové podniky, oblužné plochy apod.) – dopravní cesty (silnice, parkoviště, železnice, železniční a jiné plochy a stavby) – vodní plochy (rybníky, nádrže,...), „meliorované“ pozemky (tj. s likvidací přirozených a polopřirozených stanovišť), zvláštní plochy (s těžbou, výstavbou, po požáru aj.),
- **změny ploch (rozlohy):** lesní plochy (výsadba vs. přírodní les, plochy podle věkových tříd, složení, zakmenění/hustoty apod., plochy lesních školek a jiných objektů, průseky, mýtiny, trvalé změny) – zemědělské plochy (podle typu kultury, velikost jednotlivých lánů, zastoupení luk a pastvin atd.) – cesty (ubývání cestní sítě vs. rozšiřování a výstavba komunikací) – jinak využité a nevyužité plochy (těžba, skládky, skladové a oblužné plochy, ladem ležící pozemky, plochy pro rekreaci apod.), přírodní plochy celkem (?) aj.,
- **změny uspořádání krajiny:** zastoupení lesa – zemědělské půdy – urbanizovaných ploch – přírodních a přírodě blízkých ploch, struktura krajiny (krajinná matrice, koridory, plošky), propojenost přírodních společenstev (kostra ekologické stability), atp.,
- **změny přírodních a přírodě blízkých struktur:** liniových struktur (okraje lesa a kultur, společenstva podél vodních toků a cest, okraje sídel, meze, ...), rozptýlené zeleně (různé typy), vodních ploch (rybníky a nádrže s přirozenými a polopřirozenými břehy), vybraná společenstva, stanoviště vybraných druhů, ...

PŘEHLED OBJEKTŮ NA LETECKÝCH SNÍMCÍCH V OKOLÍ HEŘMANOVA MĚSTCE

	Objekty a jejich charakter:
Plošné objekty (plocha je podstatnou vlastností)	les (vysoký a nízký, hustý a řídký, listnatý, smíšený a jehličnatý) křoviny a remízky lada, louky a pastviny paseky, světliny, mýtiny, holiny, polomy, lesní školky pole (orná půda a kultury) zahrady sady parky a lesoparky vodní plochy (koupaliště, rybníky, nádrže, zatopená území) a zavlažované plochy zastavěné plochy, stavby, zpevněné plochy (dvory, nádvoří apod.) plochy pro rekreaci a sport (hřiště, pláže, ...) obslužné plochy (parkoviště, odstavné plochy, nádraží, překladiště, skladiště, ...) lom, těžební jámy, pískovny, hliniště skládky a skladové plochy výrazné změny reliéfu (např. sesuvy, odvaly, navážky, výstavba, ...) ostatní plochy (rozloha, charakter a využití, změny)
Liniové objekty (převládá jeden rozměr)	vodní toky a břehové porosty stromořadí meze a pásy křovin (mj. podél cest) okraje kultur okraje lesa, lesní průseky a svážnice okraje sídel komunikace (silnice, cesty, přístupové trasy, železnice) nadzemní produktovody všechna rozhraní ploch a ostatní koridory (délka)
Bodové objekty (plocha ani délka nejsou v měřítku LS podstatné)	jednotlivé stromy ostatní rozptýlená zeleň nerozsáhlé budovy (chaty, garáže, ...) a další stavby sloupky elektrického vedení speciální objekty (čerpací stanice, vodojemy, objekty na vedeních, bodové zdroje znečištění ovzduší...) zemědělské objekty (sila, „hnojiště“, ...) všechny průsečíky linií a ostatní neplošné a neliniové objekty

Úloha pro učitele

Staré fotografie: rozdělte studenty podle materiálů, které mají k dispozici do několika skupin tak, aby se samostatně vyhodnocovaly následující pohledy:

- Centra měst a obcí – architektura, řemesla na náměstí podle vývěsních štítů, dopravní prostředky, oblečení lidí podle ročního období
- Periferie měst a obcí – hospodářské využití plochy, zemědělství, průmyslové závody, doprava (železnice!), vodní plochy, charakter zástavby
- Významné pamětihodnosti a turistické cíle – architektura, výsadby zeleně, cesty, místa pro odpočinek, sakrální architektura, atp.
- Vývoj parcelace pozemků, zástavby, industrializace, cestní síť, atd. z map a leteckých snímků.

ZMĚNY OBJEKTŮ PODLE LS – KOMENTÁŘ

Objekt	Komentář k leteckým snímkům			Pozn.
	1938	1975	1990	
Les	Věkově rozrůzněné porosty, ostře ohraničené od ostatních ploch	Stárnutí lesa, zvětšuje se věková stejnorodost	Plocha lesa přibývá vzhledem k zarůstání pasek, průseků a dalších ploch uvnitř lesa nebo na jeho okraji a ubývá ve prospěch sídel a komunikací, les je více stejnorodý	Hodnocení změn lesa (vč. zdravotních) ztěžuje různá roční doba pořízení LS
Orná půda	Velké množství malých ploch (políček) protáhlých v jednom směru, různé kultury, kombinace s lesními plochami a rozptýlenou zelení	Velké plochy, úbytek ve prospěch výstavby zemědělských objektů	Další spojování ploch (lánů), jednotné obhospodařování, plocha přibývá na úkor cest a dalších ploch a ubývá ve prospěch sídel (vč. zemědělských objektů) a komunikací	Problém s rozlišením kultur
Lada a louky	Většina ploch je využita (lada se nevyskytuje)	Některé okrajové plochy zůstávají ležet ladem	V okolí zemědělských nebo oblužných objektů a na okrajích využitých ploch je možné najít nevyužité plochy (lada)	Problém s rozlišením využívaných a nevyužívaných ploch
Sady	Udržované (často mladé) sady jsou významným prvkem krajiny	Plocha sadů se místy zvyšuje na úkor ostatních ploch, snižuje se udržovanost	Plocha sadů se snižuje ve prospěch zahrad, orné půdy a ostatních ploch, sady stárnou a jsou méně udržovány	
Vodní toky	Přirozeně tekoucí vodní toky lemované zelení převažují	Ubývá přirozených vodních toků lemovaných zelení	V některých případech byly změněny trasy vodních toků a rozrušena doprovodná zeleň	Některé vodní toky nejsou přes svůj význam v LS rozlišitelné
Vodní plochy	Rybníky jsou lemovány zelení, okolí je udržováno, vodní plochy jsou pravděpodobně využívány	Výjimečně dochází k úbytku ve prospěch sídel a k nárůstu na úkor lesa nebo orné půdy	Některé rybníky jsou upravovány a ztrácejí přirozený okraj, dochází k zanášení nebo zarůstání	Zdá se, že změny byly výjimečné
Stromořadí a liniová zeleň	Prakticky podél všech komunikací je udržovaná liniová zeleň	Liniová zeleň stárne a řídne, ubývá v důsledku rušení komunikací	Podél některých komunikací se udržuje zeleň, jinde řídne nebo mizí, snižuje se propojení linií	Problém s rozlišením na rozhraních ploch
Neliniová zeleň mimo les	Běžně zastoupená, rozrůzněná, různá rozloha	Úbytek v souvislosti se zjednodušováním krajiny	Úbytek ve prospěch orné půdy, příp. sídel	
Jednotlivé stavby	Mimo sídla se stavby vyskytují výjimečně	Vznik nových zemědělských objektů a dalších staveb vč. liniových (např. elektrická vedení)	V některých případech sídla zanikají, jinde výstavba chat a vznik oblužných objektů (zemědělské objekty, čerpací stanice)	
Komunikace (cestní síť)	Cesta ke každému pozemku	Úbytek cest vzhledem ke zvětšování lánů, zpevňování a rozšiřování některých komunikací	Další úbytek cest vzhledem ke zvětšování lánů	Problém s rozlišením na rozhraních ploch

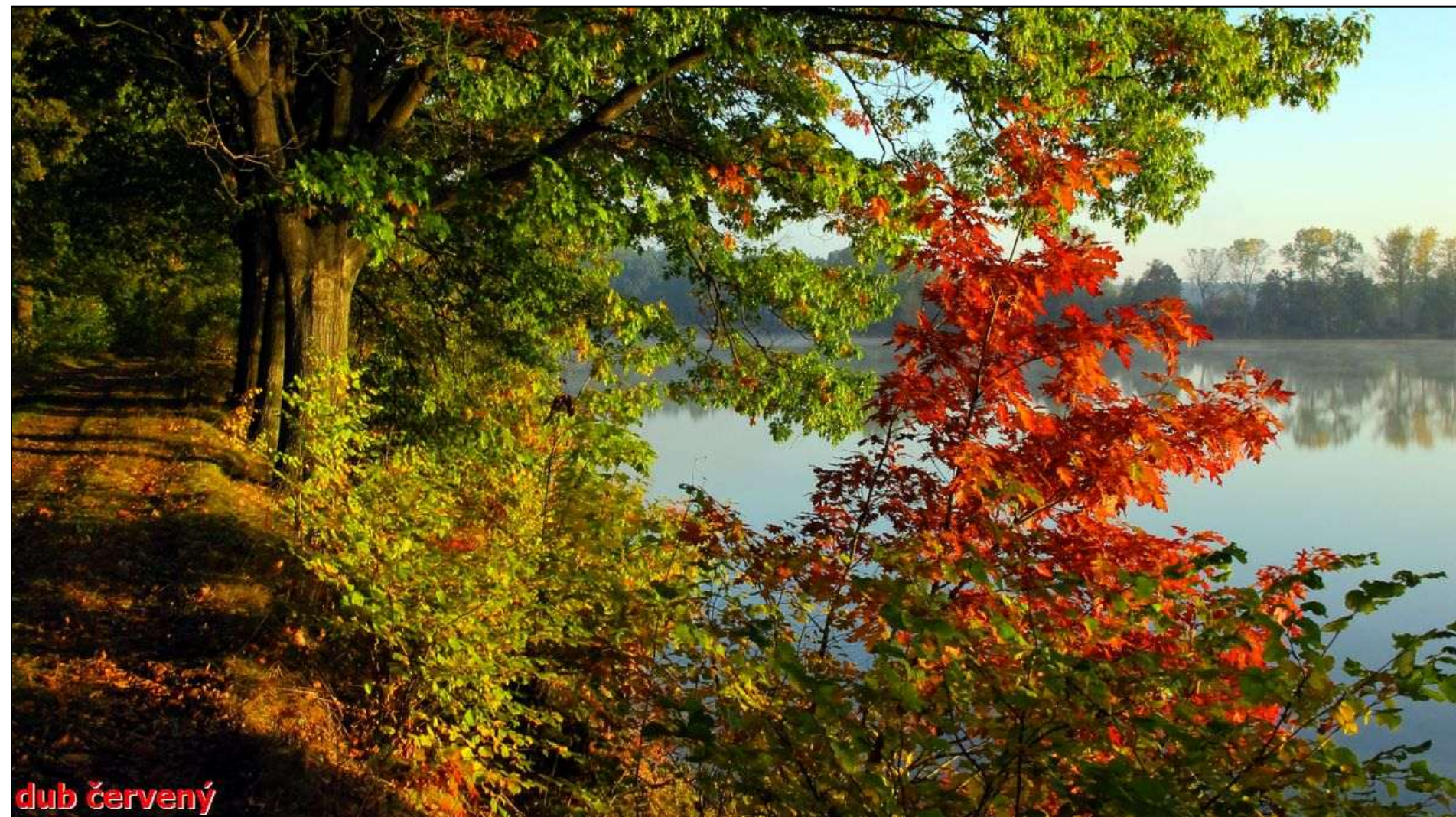
Lesy a jejich dynamika

Ochranářský management

Vyšenské kopce

Biologické invaze

dub červený

Mrtvé dřevo

Houby
Bezobratlí
Ptáci
atp.?

Hledání náhradních stanovišť

Aleje, hráze, silnice a toky, okraje lesů,
ale **VČAS** a s ohledem na kontext

Parky a zahrady – ochrana kulturního a přírodního dědictví

**Návštěvník – bezpečnost –
obnova struktury**

Problém nastává v okamžiku opuštění hospodaření

Libějovice

O české cestě k ochraně krajiny

Krajinné památkové zóny – barokní kompozice

???obecná ochrana krajiny podle 114/92 Sb.

??? krajinný ráz

Volná krajina včera a dnes

Rabas krajina v červenci

**Homogenizace
struktury,
hospodaření,
sjednocení doby
sečí, minimalizace
remízů a struktur,
odvodnění,
dodatekové živiny**

AgroEnvi programy – termíny sečí sjednoceny

Rekultivace

Zalesňování

Krajinné struktury mají vliv na diverzitu

Délka a hustota alejí a
křovinných plášťů
Zastoupení dřevin
Kvalita lesa a bezlesí

...

Rostliny
Brouci
Motýli
Ptáci
Drobní savci

Ilustrační foto – okolí
zámku Ohrada

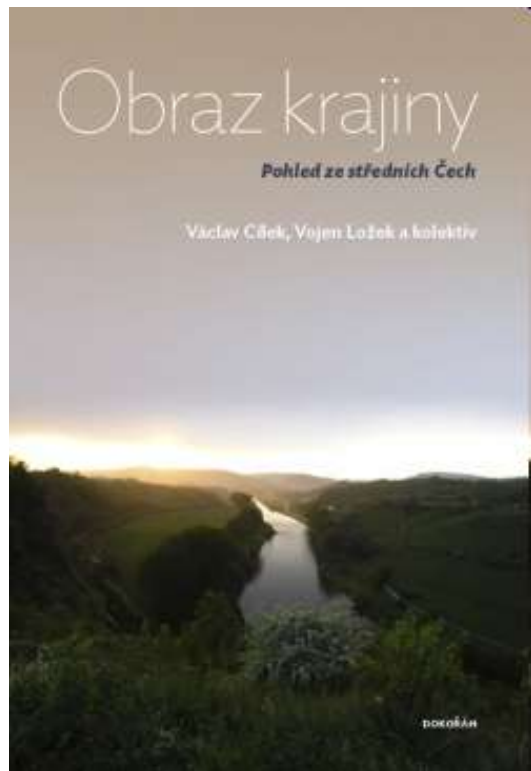
Současné problémy

- Rozrůstání zástavby kolem měst, skladů podél dálnic
- Nevratné ztráty půdního fondu
- Absence krajinného plánování, urbanismus?
- Pěstování energetických plodin
- Neúnosná fragmentace krajiny s rozvojem dopravní infrastruktury
- Změna členitosti pozemků, přeškálování zrna
- Ztráta horizontů
- Devastace kulturních památek, parků
- Globalizace, ztráta identity
- Trvalá udržitelnost?
- Atd.... (nejsem agent STUŽ ani aktivista)

Jedním z velkých témat moderní doby je kvalita života, jejíž součástí je kvalita životního prostředí i něco, co se např. v Anglii nazývá "právo na přírodu". Znamená to, že každý člověk by měl mít možnost se snadno dostat do harmonické a jen málo porušené krajiny a přírody.

<http://priroda.kr-stredocesky.cz>

<http://krajina.kr-stredocesky.cz>

Zemský zákon z 8.listopadu 1989 o zachování a utváření sídelního obrazu /Hornorakouský zákon obrazu sídel/.

<http://www.dokoran.cz/other/sidelniObraz.doc>

